

Μέρος Πρώτο

Κάτω Παναγιά – Τσεσμέ – Σμύρνη

«Πού πας, μωρή Θεοδώρα; Μωρή φωτιοκαμένη; Πάλι θες να ξεπορτίσεις; Μαζέψου αναθεματισμένη! Θα σε σκίσω! Μωρή, στην τρυφερίτσα θα μου βγεις; Πουτάνα μωρή θα γίνεις, κακό χρόνο να 'χεις; Κάτσε μωρή διαβολεμένη να με βοηθήσεις που μου κόπηκαν τα νεφρά στη σκάφη. Ακαμάτρα, ίδιος ο πατέρας σου ο μπεκρούλιακας, φτου να μου χαθείς χαϊφρευτη.»

Μπροστά στην ξεχαρβαλωμένη αυλόπορτα άφριζε η Όρσα, έβριζε και μούντζωνε την Ντορούλα, που κουνώντας και λυγώντας το όμορφο και ζουμερό κορμί της, ανηφόριζε το καλντερίμι με το κεφάλι ψηλά σαν να μην έτρεχε τίποτα. Και τι τη ένοιαζε η μάνα της; Πέρα από το να βράζει νερό στην αυλή μέσα στη μαυρισμένη βαρέλα, πέρα από το να ετοιμάζει την αλισίβα, πέρα από το να είναι όλη τη μέρα σκυμμένη πάνω από τη σκάφη πλένοντας τα ρούχα της γειτονιάς και όχι μόνο, τι άλλο ήξερε να κάνει;

Η Ντορούλα ήθελε να ζήσει τη ζωή της όπως γουστάριζε. Δεν ήθελε να καταντήσει σαν τη μάνα της, ήθελε να ξεφύγει από το φτωχομαχαλά της Κάτω Παναγιάς, να πάει στο Τσεσμέ, στη Σμύρνη, να αγοράσει ρούχα παρδαλά και μεγάλα καπέλα. Να σεργιανάει σα λατέρνα στολισμένη με τον Οσμάν πλάι της, να πίνει τα κρασιά της και να γλείφει ηδονικά το κουταλάκι από

το γλυκό που θα έτρωγε στους καλούς καφενέδες της πλατείας κάτω από το μεγάλο ρολόι.

Αμ τι; Τη μάνα της θα άκουγε; Να γίνει σαν κι αυτήν; Όχι, κυρά μου, δε θα σου περάσει! μονολογούσε ανεβαινοντας προς το κάστρο. Το μισό σχολείο έβγαλε η Ντορούλα, μια που έμαθε να γράφει και να διαβάζει, κι αυτά μισά. Δε σκάμπαζε τίποτα από άλλα μαθήματα. Καθόταν ο κώλος της κάτω να διαβάσει;

«Αφού δεν τα παίρνω τα γράμματα καλέ μαμά! Τι θες να κάνω; Εγώ φταίω πάλι και γι' αυτό; Δε με παρατάς ήσυχη!» φώναζε στη μάνα της, η οποία επέμενε να τελειώσει το σχολείο, να γίνει άνθρωπος, να ξεστραβωθεί!

Φωτιά την έκαιγε την Όρσα, τη μάνα της, φωτιά που άναψε στα δώδεκά της χρόνια όταν ο πατέρας της, χήρος με πέντε ορφανά, γεωργός και πάμπτωχος, από κάποιο χωριό έξω από την Καππαδοκία, την έστειλε, σαν μεγαλύτερη απ' όλα τα παιδιά, δουλάκι σε κάποιο σπίτι στη Σμύρνη.

Γλυκό ψωμί από τότε δεν έφαγε η Όρσα. Αξημέρωτα τη φώναζαν και την έστρωναν στη δουλειά. Μπακίρια να τρίψει, σκάλες να καθαρίσει, πατώματα να γυαλίσει, να βάλει πλύση, να καθαρίσει τον κήπο, να πάει και στ' αμπέλια, δύο ώρες δρόμο και δύο να γυρίσει. Το βράδυ τής έστρωναν ένα στρωματάκι αχυρένιο κάτω απ' τη σκάλα. Εκεί προσπαθούσε να ξεκουράσει το κορμάκι της και να ονειρευτεί το χωριό της που μοσχομύριζε την άνοιξη από τις ανθισμένες λεμονιές. Θυμόταν τη μανούλα της που έσβησε ήσυχα μια νύχτα από φθίση, τα αδερφάκια της τα μικρά, τη φίλη της τη Μαρίκα και τον κακομοίρη τον πατέρα της. Αυτή ήταν κι η μόνη της χαρά. Ελπίδες δεν είχε και όνειρα για το μέλλον δεν έκανε. Αγγόγυστα υπέμενε το ριζικό της. Κι εκεί μέσα θα έλιωνε αν κάποια στιγμή γύρω στα δεκάξι της δεν εμφανιζόταν το πρόβλημα. Σιγά σιγά, μέρα με τη μέρα τ' ακροδάχτυλά της άρχισαν να κοκκινίζουν και να

πρήζονται αλλά κανείς δεν έδωσε σημασία. Πονούσε κιόλας το άμοιρο! Ένα πρωί σηκώθηκε κι οι άκρες των δακτύλων της είχαν ανοίξει σαν κόκκινα μπουμπούκια. Ανησύχησαν οι νοικοκυραίοι μπας και χάσουν το κελεπούρι τους και την πήγαν στο γιατρό. Της μέτρησε τη θερμοκρασία και τους σφυγμούς. Το παιδί ψηνόταν στον πυρετό.

«Μα τι της κάνετε; Δεν είδατε τα χάλια της; Η κοπέλα έχει ανάγκη από καλό φαγητό και ανάπαυση. Κυρίως ανάπαυση! Και να μην ακουμπάει τίποτα. Έχει μόλυνση! Θα σας κάνω μια αλοιφή να τη βάζετε στις πληγές τρεις φορές την ημέρα.» Βάλανε τ' αφεπτικά την ουρά στα σκέλια, μαζέψανε την Όρσα και φύγανε.

«Μπα! Δε συμφέρει τούτη, πρέπει να την ξεφορτωθούμε, αλλά πώς; Να την πετάξουμε στο δρόμο δε γίνεται!» είπε η κυρία Κορνηλία στον άντρα της όταν γύρισαν στο σπίτι.

«Μη σε νοιάζει εσένα. Τη λύση την έχω κιόλας βρει. Θα την παντρέψουμε με τον Αντρέα που φυλάει τ' αμπέλια» απάντησε ο κύριος Αχιλλέας.

«Ποιον μωρέ, τον Αντρέα το μπεκρή;»

«Βεβαίως, και τι σε κόφτει εσένα; Εσύ θα τον πάρεις; Είναι και ομορφάντρας, λίγος θα της πέσει;»

Κι έτσι κανονίστηκε το προξενιό. Χάρηκε ο Αντρέας, χάρηκε και το κακόμοιρο η Όρσα. Την ημέρα της συνάντησης ο Αντρέας δεν ήπιε. Πλύθηκε καλά καλά στη στέρνα, έβγαλε από το μπαούλο και το κουστούμι του μακαρίτη του πατέρα του, το αέρισε, το ξεσκόνισε και το φόρεσε, κι ας του ήταν και μικρό. Από μέσα έβαλε άσπρο πουκάμισο κουμπωμένο στο λαιμό. Έκανε και τη χωρίστρα του στη μέση και ξεκίνησε για τη Σμύρνη καβάλα στο μουλάρι. Ήταν όμορφος, πολύ όμορφος, απ' αυτόν πήρε κι η Ντορούλα. Στην Όρσα φόρεσαν ένα πλουμιστό αποφορί τής κυράς, της έβαλαν κοκκινάδι για να κρύβει την ωχράδα της και γάντια να μη φαίνονται τα πληγιασμένα της χέρια.

«Σ' αρέσει ο Αντρέας, Όρσα;» ρώτησε ο κύριος.

«Μ' αρέσει» απάντησε η Όρσα με καρδιά που έτρεμε.

«Εσένα σ' αρέσει, Αντρέα;»

«Καλή είναι, δεν ξέρω, θα δούμε» είπε ο Αντρέας.

«Άκου, Αντρέα, παιδί μου, η Όρσα είναι και δουλευταρού και άξια! Δε θα κακοπέσεις.»

«Καλά, αφεντικό, βλέπουμε» είπε πάλι ο Αντρέας.

Να πάρει η οργή να πάρει, πώς θα την ξεφορτωθούμε τούτη,
σκέφτηκε ο κύριος Αχιλλέας.

«Άκου, Αντρέα μου, σαν παιδιά μου σας έχω και τους δυο. Θα την προικίσουμε, δε θα σ' τη δώσουμε έτσι. Και τα ρουχαλάκια της θα έχει και σπίτι δικό σας θα έχετε!»

«Σπίτι; Τι σπίτι» ρώτησε ο Αντρέας που άρχισε ξαφνικά να ενδιαφέρεται.

«Στην Κάτω Παναγιά, έξω απ' το Τσεσμέ. Λίγα μερεμέτια θέλει και εσύ που είσαι άξιος σ' αυτά, θα τα καταφέρεις.»

Του καλάρωσε του Αντρέα η ιδέα του σπιτιού, ήθελε και να ξεφύγει κι απ' τις ερημιές, ε! και η Όρσα δεν ήταν και του πεταματού. Καταρχάς ήταν πολύ νέα, κοντούλα βέβαια και μαυριδερή αλλά είχε και τα πασιματάκια της.

«Εντάξει αφεντικό, ας δώσουμε τα χέρια.»

Έτσι κι έγινε. Την άλλη Κυριακή στο σπίτι της κυράς της με κουμπάρο τον κύριο Αχιλλέα και με παπά, βέβαια, έγινε ο γάμος. Την πιάσαν την κυρά της τα κουβαρνταλίκια και της χάρισε ένα παλιό της καλό φουστάνι να φορέσει εκείνη την ημέρα. Ήταν χοντρή η κυρά της και κολυμπούσε μέσα του η Όρσα. Το έπιασαν από δω, το έπιασαν από κει, τα κατάφεραν και της στάθηκε καλούτσικα. Μετά το μυστήριο, αφού ήπιαν σουμάδες και έφαγαν, τους έβαλαν να κοιμηθούν στο πλυσταριό και την επομένη, ουστ! για την Κάτω Παναγιά. Σ' ένα μεγάλο μπόγο τής έβαλαν ό,τι άχρηστα ασπρόρουχα είχαν, δίηθεν για προικιά, και

με ήσυχη συνείδηση τους ξεπροβόδισαν. Καβάλα στο μουλάρι ο Αντρέας, από πίσω του ο μπόγος και πίσω από τον μπόγο καβάλα και η Όρσα κρατώντας τον σφιχτά να μην της πέσει.

Για τον έγγαμο βίο τους ας μη γίνει λόγος! Ένα ρημάδι το σπίτι που βρήκαν και ρημάδι έμεινε. Ο Αντρέας ούτε που νοιάστηκε ποτέ γι' αυτό. Στην αρχή κάτι ψιλομάζεψε αλλά μετά τα παράτησε. Εκείνον τον ενδιέφεραν το σεργιάνι, η μόστρα, το καπηλειό και οι γυναίκες. Στην αρχή ξημεροβραδιαζόταν στο καπηλειό. Τα 'χε φτιάξει και με την αφεντικίνα τότε. Μετά γνωρίστηκε με κάτι Τούρκους αλάνια και ξεκίνησε τα χασίσια. Στην Όρσα όμως κύριος. Πέρα απ' ό,τι βούταγε όλες τις πενταροδεκάρες που μάζευε η Όρσα η πλύστρα, κατά τα άλλα ούτε την έδερνε ούτε την έβριζε όπως άλλα αλάνια του σιναφιού του. Της έκανε και δυο παιδιά. Το Φωτάκο και τη Θεοδώρα. Ο Φωτάκος έφυγε νωρίς και γλίτωσε. Απόμεινε η Ντορούλα, έτσι τη φώναζε ο πατέρας της για να θυμάται μια γκόμενα με το ίδιο όνομα. Η Ντορούλα! Αχ, αυτή η Ντορούλα, τι την ήθελε τόση ομορφιά η άτιμη; Τι μπόι! Τι κορμοστασιά! Τι ματάρες πράσινες! Ξανθάσαν το στάχυ τα μαλλιά της κατέβαιναν μέχρι τον πεινό. Στόμα προκλητικό και δόντια που θα ξέσκιζαν κάθε αρσενικό που θα έπεφτε στο δρόμο της. Επιπόλαιη μεν αλλά είχε επενδύσει στην πονηριά της. Άλλωστε ήταν όμορφη και το ήξερε!

Το απόγευμα εκείνο που έφυγε από το σπίτι της, και η Όρσα την καταριόταν, ανέβηκε στα χαλάσματα του κάστρου να συναντήσει τον Οσμάν. Ήταν κατακαλόκαιρο, ντάλα ακόμα ο ήλιος κι είχαν ιδρώσει οι μασχάλες της και μοσχομύριζαν μόσχο απ' εκείνον που της είχε χαρίσει ο αγαπητικός της, ο Οσμάν, και ιδρώνε το πανωχείλι της και χρύσιζε το ξανθό χνουδάκι που το σκέπαζε. Όταν κοντοζύγωνε στο κάστρο έβγαλε τα παλιοπάπουτσα και άρχισε να τρέχει. Δεν κρατιόταν πια. Το βρακί το 'χε βγάλει από το σπίτι και το 'χε κρύψει κάτω από το στρώμα για

να είναι έτοιμη, δεκατεσσάρων χρονών σκατό! Ο Οσμάν περνούσε τα καλοκαίρια του στην Κάτω Παναγιά σ' ένα αρχοντικό λίγο πιο έξω απ' το χωριό. Η μάνα του είχε εγκατασταθεί εκεί μετά το θάνατο του άντρα της, που ήταν δικαστής στο Τσεομέ, αλλά ο Οσμάν αρχές κάθε Σεπτέμβρη έφευγε για τη Σμύρνη. Ήταν οικότροφος στη Γαλλική Σχολή της πόλης. Σε δύο χρόνια θα αποφοιτούσε και σκόπευε να πάει στο Παρίσι για σπουδές Νομικής. Κτήματα πολλά είχε η μάνα του και ανθρώπους πολλούς στη δούλεψή της, κυρίως Τούρκους. Του άρεσε του Οσμάν να καβαλικεύει το άλογό του και να τριγυρνάει στα κτήματα δήθεν για να επιβλέπει τους εργάτες. Όμως την πιο πολλή ώρα την πέρναγε ξαπλωμένος ανάσκελα κάτω από ένα πεύκο να ρουφάει τον αέρα της εξοχής που έφερνε μαζί του αρώματα από ξερό χόρτο, συκιές και κοπριά. Τον αέρα που έφερνε τα κελαηδίσματα των πουλιών, τα ζουζούνισματα των εντόμων, τις μακρινές φωνές των εργατών. Έπλαθε όνειρα για το μέλλον και μέσα στα όνειρά του υπήρχαν πάντα τα μάτια της Ντορούλας, τα φιλήδονα χείλια της, το άρωμά της.

Τι κι αν ήτανε Ρωμιά; Γνωρίστηκαν τυχαία όταν στην αρχή του καλοκαιριού ανέβαινε με το άλογό του στο καλντερίμι για το κάστρο και σταμάτησε στη βρύση για να βρέξει το κεφάλι του και το λαιμό του. Γυρνώντας να φύγει την είδε να έρχεται φουριόζα με σηκωμένο το κεφάλι και περπάτημα περήφανο και σίγουρο, αν κι ήταν ξυπόλυτη. Σταμάτησε ο Οσμάν με το που την είδε και έπαθε ταράκουλο. *Βάι βάι, τι πράγμα είναι τούτο!* Παραμέρισε για να της κάνει χώρο να γεμίσει τη σταμνάρα με νερό να το πάει στη μάνα της για να συνεχίσει την πλύση. Κοιτάχτηκαν στα μάτια και ανεβοκατέβαινε το στήθος τους με τον ίδιο παλμό.

«Αύριο θα έρθω πάλι την ίδια ώρα, θα είσαι εδώ;»

Του 'γνεψε ναι και σήκωσε τη στάμνα να τη βάλει στον ώμο

της. Δεν πρόλαβε όμως, της την άρπαξε ο Οσμάν από το χέρι. «Πού θέλεις να την πάω;» τη ρώτησε και πλησίασε τόσο κοντά που το χνότο τους μπερδεύτηκε και τα χείλια τους μονομιάς υγράνθηκαν. Τη ρώτησε πού μένει και αν είναι από τον τόπο τους. Αυτό ήτανε! Δε θέλανε τίποτ' άλλο. Την άλλη μέρα συναντήθηκαν στο γκρεμισμένο κάστρο και την έκανε δικιά του με τη θέλησή της. Τρελός από τον έρωτα και την ομορφιά της Ντορούλας δεν ήξερε πώς να την ευχαριστήσει. Κάθε μέρα τής έφερνε καλούδια, αρώματα, δαχτυλίδια, περίτεχνα χτενάκια για τα χρυσά της μαλλιά. Δεν ήξερε τι να της φέρει για να την κάνει πιο ευτυχισμένη. Δεν ήθελε να είναι τα πόδια της πληγιασμένα και της έφερνε αλοιφές και της τα έτριβε εκείνος. Αυτή ξαπλωμένη άφηνε το λαχταριστό βυζί της να βγαίνει έξω και να τρέμει σαν μπουμπούκι έτοιμο να σκάσει. Ξαπλωμένοι κάτω από τη σκιά του κάστρου σε μια εσοχή, της έλεγε στο αυτί τι θα κάνει. Αυτή τον κοίταζε και τον φιλούσε με πάθος σε κάθε λέξη που της έλεγε. Μόλις τελείωνε τη Γαλλική Σχολή θα την έκλεβε και θα την έπαιρνε μαζί του στο Παρίσι, να ζήσουν εκεί που δε θα τους ήξερε κανείς. Ο Οσμάν τρελαινόταν στην ιδέα να την έχει δική του, να την παίρνει ό,τι ώρα θέλει, να ξυπνάει και να την έχει δίπλα του.

Κι ένα τέτοιο μεσημέρι, μέσα στο ονειροπόλημα και στο ραχάτι δεν άκουσε το σούρσιμο πάνω στα χόρτα, δεν άνοιξε τα μάτια του, που τα βάραινε η αντηλιά, δεν είδε το χάρο που πλησίαζε ύπουλα. Ένιωσε μόνο ένα τσίμπημα στο πόδι λίγο πάνω από την μπότα. Και μετά πόνο, πόνο αφόρητο. Πετάχτηκε επάνω και είδε την οχιά. Προσπάθησε να της τοσάκισει το κεφάλι μα του ξέφυγε. Κι ύστερα κάθισε στο χώμα. Ο πόνος δυνάμωνε, ο Οσμάν έτρεμε, παγωμένος ιδρώτας τον έλουζε, έκανε να φωνάξει τους εργάτες αλλά φωνή δεν έβγαινε από το στόμα του. Η ζάλη δυνάμωνε. Ξάπλωσε. Εκεί τον βρήκαν οι εργάτες της μάνας του νεκρό το απόγευμα που επέστρεφαν από τα κτήματα.

Θρήνος στην Κάτω Παναγιά! Τούρκοι και Ρωμιοί το έκλαψαν το παλικάρι. Ράγισαν οι πέτρες από το θρήνο για το λεβέντη.

Έκλαψε κι η Ντορούλα, σπάραξε. Κλείστηκε στο καμαράκι και δεν ήθελε να δει ούτε τη μάνα της. Κυρίως αυτήν!

«Εσύ φταις μωρή» της φώναζε. «Εσύ μου τον έφαγες τον Οσμάν με τις κατάρες σου, παλιοβρόμα, εσύ!»

Τι κακό με βρήκε, μονολογούσε η Όρσα, έτσι μού 'ρχεται να τους παρατήσω και να εξαφανιστώ, να με πάρει ο διάβολος να ησυχάσω! Άμα πια! Ακόμα θα με βασανίζει ο Ύψιστος; Φτάνει πια, δεν αντέχω!

Πέρασε το καλοκαίρι, μπήκε το φθινόπωρο και η περίοδος της Ντορούλας δεν ήρθε.

Λες, μωρή, να γκαστρώθηκε το όρνιο; σκέφτηκε η Όρσα αλαφιασμένη. Μπα! Αποκλείεται. Ακόμα μικρή είναι, δεν έχει κανονική περίοδο.

Στα μέσα του φθινοπώρου η κοιλιά της Ντορούλας πήρε να φουσκώνει.

«Αμάν μάνα! Σώσε με και τι θα κάνω;»

«Τώρα το σκέφτηκες, μωρή άμυαλη; Όταν έβγαζες τα μάτια σου με τον Τουρκαλά δεν το σκεφτόσουν; Κακό χρόνο να 'χεις! Ξεπατωμένη! Μας έκαψες. Μωρή θα σε σφάξει ο μπεκρούλιακας σαν το μάθει.»

«Σώσε με, μάνα, κρύψε με, να χαρείς.»

«Τι να σε κρύψω, μωρή παλιοβρόμα; Κρύβεται η ντροπή σου; Κρύβεται το μπάσταρδο; Σκάσε παλιοθήλυκο και πάω να βρω τη μαμή, την Ερινέ. Σκουίζεις, ε; Τσίριξε όσο θέλεις.»

Έτσι κι έγινε. Την επομένη, πρωί πρωί, η Όρσα ξύπνησε την ακαμάτρα της, την έπλυνε και κοίταξε δακρυσμένη την κοιλιά της κόρης της που μέσα της φώλιαζε μια ψυχούλα που, καταδικασμένη εκ των προτέρων, δεν είχε δικαίωμα να γεννηθεί. Της σκέπασε το κεφάλι με ένα τσεμπέρι μέχρι κάτω στα μάτια για να

μην τη γνωρίζουν, τη φόρτωσε στον αραμπά του προκομμένου και την οδήγησε στη μαμή.

Θα τη στοιχείωνε για όλη της τη ζωή την Ντορούλα εκείνο το μισοσκότεινο δωμάτιο με το περίεργο ξύλινο κρεβάτι.

«Κράτα τη γερά να μην κουνηθεί!» διέταξε η Εμινέ τον μαύρο με το τουρμπάνι, τον υπηρέτη της. «Κι εσύ κράτα μου τη λάμπα ανάμεσα στα σκέλια της να βλέπω» είπε στην Όρσα.

Ποτέ δε θα ξεχάσει η Ντορούλα τη βρομερή ανάσα του καθώς έσκυβε από πάνω της κρατώντας τα χέρια της σφιχτά. Ούτε τη σουβλιά στα σωθικά της, ούτε το αίμα που είδε να ξεχύνεται από μέσα της. Γύρισε το κεφάλι της στο πλάι, έκλεισε τα όμορφα μάτια της, το δάκρυ έτρεχε στα μάγουλά της ρυάκι. Δάγκωσε τα χείλη της και ψιθύρισε «κρίμα Θεέ μου, ήμαρτον.»

«Αμάν, τζάνουμ, τον μπελά μας θα βρούμε με δαύτη» είπε η Εμινέ βλέποντας το αίμα να τρέχει ποτάμι. Έσκιωσε ένα σεντόνι σε λωρίδες, πήρε από μια γυάλα μια χούφτα βότανα και τα έχωσε στον ματωμένο κόλπο της Ντορούλας. Έχωσε σιγά σιγά και με τρόπο μια λωρίδα ύφασμα μέσα της και είπε: «Θα περιμένουμε, αν σταματήσει το αίμα τη γλιτώσαμε, αν όχι, χαθήκαμε όλοι.» Άλλαξε πολλές μουσκεμένες από το αίμα λωρίδες η Εμινέ και κατά το σούρουπο το αίμα σταμάτησε.

«Πάρ' τη και φύγε!» είπε στη Όρσα «ίσα που τη γλίτωσε! Ο Αλλάχ τη φύλαξε, κι αυτή κι εμένα! Και λεφτά δε θέλω. Άντε, κάνε γρήγορα μη μας πάρει κανένα μάτι.»

Τις επόμενες μέρες η Ντορούλα τις πέρασε στο κρεβάτι. Άσπρη σαν πεθαμένη, αδύναμη, ούτε το χέρι της δεν μπορούσε να κουνήσει. Σκεφτότανε τον αδικοχαμένο Οσμάν, τον πρώτο της έρωτα, το χαμένο, πολύ πρόωρα, μωράκι της, μ' αυτό τον απαίσιο τρόπο και γέμιζε δάκρυα το μαξιλάρι της και με μεγάλη οργή κι αγανάκτηση, σηκώνοντας το κεφάλι της μονολογούσε, ας γίνω καλά και να σηκωθώ και θα σας δείξω εγώ τι θα

πει Ντορούλα. Στο κρεβάτι την τάζε η Όρσα, στο κρεβάτι την ξεσκάτωνε και την έπλενε. Κι απ' το κακό στο χειρότερο πήγαινε μέρα με τη μέρα.

«Τι έχει η ομορφιά μου;» ρωτούσε ο Αντρέας όταν ήταν ξεμέθυστος.

«Μπα! Τίποτα» απαντούσε η Όρσα. «Εκεί έξω που σεργιανούσε στα χωράφια συνάντησε νεράιδες και της πήρανε τη δύναμή της, όχι την ομορφιά της.»

«Φώναξε, μωρή Όρσα, τον παπά να της κάνει καμιά ευχή.»

«Μπα! Μην ανησυχείς, Αντρέα, θα γιάνει. Άντε πάγαινε στο καλό» και τον χτυπούσε στον ώμο.

Είδε κι απόειδε η Όρσα, μια μέρα φόρτωσε την ξεψυχισμένη στον αραμπά και την πήγε στο νοσοκομείο, στο Τσεσμέ.

«Αναιμία» διέγινωσε ο γιατρός. «Η αναιμία θέλει καλό φαγητό.»

«Και πού να το βρω η κακομοίρα; Να την αφήσω να πεθάνει;» Παρ' όλα τα χάλια της η Ντορούλα έλαμπε από ομορφιά. Τη λυπήθηκε ο γιατρός.

«Άφησέ την» είπε στην Όρσα. «Θα τη στείλω στο οικοτροφείο της Μητρόπολης να τη φροντίσουν εκεί. Αλλά θα περάσουν μήνες για να συνέλθει. Και το οικοτροφείο είναι στη Σμύρνη.»

Το οικοτροφείο βρισκόταν στην ελληνική συνοικία. Εκεί η Ντορούλα τύπος και υπογραμμός! Είχε, βλέπεις, χεσμένη τη φωλιά της. Την ταΐζανε καλά. Τι κρέατα, τι φρούτα, τι γλυκά! Έπαιρνε σιγά σιγά τα πάνω της. Όταν συνήλθε κάπως άρχισε να ασχολείται με τα μικρότερα και να τα βοηθάει. Είχε καλή καρδιά κατά βάθος, πανάθεμά την. Εκεί έμαθε να τρώει με πιρούνι και μαχαίρι, εκεί άκουσε για πρώτη φορά ευρωπαϊκή μουσική, εκεί της πρωτομίλησαν για την Ελλάδα και τους αγώνες που έκανε για την απελευθέρωση των παραλίων της Μικράς Ασίας, εκεί έμαθε τις έννοιες των λέξεων ελευθερία και αξιοπρέπεια.

Μια δυο φορές την επισκέφτηκε η Όρσα και χάρηκε η κακομοίρα για την πρόοδο της κόρης της.

«Για γύρνα, κοκόνα μου, μια στροφή να σε ιδώ. Πω πω, τι ομορφιά είν' αυτή! Τι παστρικάδα τα ρούχα σου! Και πώς σου πάει η χρυσή κοτσίδα στα μαλλιά! Παναγιά μου... Παναγιά μου, τα πόδια της είναι λιμπσίμια! Φύγανε οι πληγές κι οι βρόμες. Να! Φοράς και παπούτσια, μπράβο στο οικοτροφείο, σας έχει όλες μη βρέξει και μη στάξει! Αχ! Κόρη μου, είμαι ανήσυχη, και τι θα γίνουμε; Οι Τούρκοι δε βαστιούνται πια! Έχουν ξεσηκωθεί, καίνε τα χωριά παραμέσα, σφάζουν και πίνουν αιχμαλώτους. Τι θ' απογίνουμε, ομορφιά μου; Και το ζώο ο πατέρας σου τίποτα! Χαμπάρι δεν παίρνει! Τον αφήνει η μαστούρα και η πουτανιά τον μπεκρούλιακα;»

Τη συμπονούσε τη μάνα της η Ντορούλα. Αυτή της στάθηκε στα δύσκολα, αυτή τη γλίτωσε απ' του χάρου τα δόντια, αυτή και μόνο αυτή τη νοιάστηκε παρ' όλες τις βρισιές και τις κατάρες που της έριχνε.

Σ' αγαπάω, μάνα, σκέφτηκε η Ντορούλα, αλλά, σου ορκίζομαι, τη ζωή που πέρασες και περνάς δε θα την περάσω κι εγώ.

Κόντευε να κλείσει τους δέκα μήνες στο οικοτροφείο -είχε μπει ο Σεπτέμβρης του '22- και τα κακά μαντάτα έφταναν από παντού στον τόπο τους. Βλέπεις, τα ελληνικά στρατεύματα δεν περιορίστηκαν στα παράλια όπως προέβλεπε η Συνθήκη. Είχαν βάλει στόχο να φτάσουν στην Κόκκινη Μηλιά. Και στο διάβα τους λεηλατούσαν, βίαζαν, σκότωναν, έκαιγαν. Όταν τους εγκατέλειψαν οι Σύμμαχοι και σταμάτησε η τροφοδοσία και ο ανεφοδιασμός, οι Τούρκοι τούς πετσόκοψαν. Οργισμένοι άρχισαν κι αυτοί τα αντίποινα με περισσότερη λύσσα. Σε πόλεις και χωριά οι Έλληνες άρχισαν να μαζεύουν τα πράγματά τους, να τα κάνουν μπόγους και να τα στοιβάζουν στις αυλές. Οι πιο πολλοί

έκρυσαν τις λίρες τους κάτω από τις πλάκες της αυλής, άλλοι στις καμινάδες, άλλοι μέσα στους τοίχους. Όλοι πίστευαν πως μια μέρα θα γυρνούσαν πίσω.

«Πού πάτε και μας αφήνετε» έλεγαν κι έκλαιγαν οι Τούρκοι, φίλοι και γείτονες. Είχαν ζήσει ειρηνικά μεταξύ τους, είχαν κάνει γλέντια, είχαν συνεργαστεί. «Αχ! Ας όψονται οι Μεγάλες Δυνάμεις, που κακό ψόφο να 'χουνε οι μασκαράδες!»

Μπουλούκια μπουλούκια κατέβαιναν οι Έλληνες προς τη Σμύρνη, όπου, όπως είχαν πληροφορηθεί, τους περίμεναν καράβια των ξένων Δυνάμεων να τους γλιτώσουν από το κακό. Άλλοι με τα πόδια και τους μπόγους φορτωμένους στην πλάτη, οι πιο τυχεροί με κάρα και αραμπάδες. Αυτοί που έρχονταν από τα βάθη της Μικράς Ασίας μοιάζανε με φαντάσματα, γκρίζοι από τη σκόνη, με μάτια απλανή. Στο δρόμο είχαν δει πολλά! Επιθέσεις από Τσέτες, σφαγές, βιασμούς. Πολλοί γέροι και μωρά δεν άντεξαν την κακουχία. Τους άφησαν άθαφτους στο πλάι του δρόμου και κυνηγημένοι, συνέχισαν την πορεία τους. Στη Σμύρνη πια μαζεύτηκαν στην αποβάθρα, στο Και. Μιλιούνια ο κόσμος! Ούτε νερό ούτε φαΐ! Και ο καπνός να τους πνίγει. Πίσω τους καίγονταν η ελληνική και η αρμενική συνοικία.

Τα κορίτσια του οικοτροφείου βγήκαν στη σειρά ανά δύο κρατώντας η καθεμιά από έναν μικρό μπόγο με τα λιγοστά προσωπικά τους πράγματα, συνοδευόμενα από τις δασκάλες και το προσωπικό. Τράβηξαν για το λιμάνι. Εκεί, γινόταν χαμός. Χωρίς να το καταλάβουν σκόρπισαν. Στο λιμάνι περίμεναν δύο καράβια, το ένα για τη Χίο και το άλλο για τη Μυτιλήνη.

«Κορίτσια, στο καΐκι δεξιά ανεβαίνουμε» φώναξε κάποιος μα η φωνή του χάθηκε μέσα στο πλήθος. Αλαφιασμένη η Ντορούλα κοιτούσε δεξιά αριστερά σηκωμένη στις μύτες των ποδιών της μπας και δει κάποιο δικό της πρόσωπο. Τίποτα! Σπρωγμένη

από τον κόσμο, θέλοντας και μη βρέθηκε στο κατάστρωμα του «Ελπίς» που είχε αγκυροβολήσει στ' αριστερά.

«Πού πάμε καλέ; Πού είναι οι άλλοι;» ρωτούσε όποιον έβλεπε μπροστά της. Φοβόταν πολύ, έτρεμε το κακόμοιρο. «Πού με πάτε καλέ; Θέλω να γυρίσω πίσω» φώναζε κλαίγοντας.

Πατείς με πατώ σε πάνω στο «Ελπίς.» Αν και καλοκαίρι ακόμη, είχε σηκωθεί κύμα και το καϊκι κουνιόταν σαν παλιόβαρκα. Ξερνοβολούσε ο κόσμος, κλαίγανε τα μωρά, σταυροκοπόντουσαν οι γυναίκες. Ποιος να δώσει σημασία στην Ντορούλα. Είχε μαζευτεί σε μια γωνίτσα και κοιτούσε με αγωνία και φόβο πότε θα φτάσει σε λιμάνι.

Μέρος Δεύτερο

Μυτιλήνη

«Κοριτσάκι μου, μόνο σου είσαι, πουλάκι μου;» τη ρώτησε ο κυρ Αναστάσης, ο λαδέμπορας.

«Μόνη» απάντησε ξέπνοα η Ντορούλα.

«Και οι δικοί σου;»

«Ξέμειναν πίσω; Δεν ξέρω.»

«Και πώς και έτοι και βγήκες στη Μυτιλήνη;»

«Από λάθος νομίζω.»

Είχαν πια αποβιβαστεί κάμποσοι πρόσφυγες στην προκουμαία του λιμανιού της Μυτιλήνης. Καθισμένοι πάνω στα μπαούλα και τους μπόγους τους περίμεναν τις Αρχές του τόπου.

Κόσμος πολύς είχε μαζευτεί τριγύρω σαν αρπακτικά. Οι πιο πονηροί σκέφτονταν, *παραδάκι θα έχοννε, κάτι θα βγάλουμε από δαύτους*. Οι πιο δύσπιστοι τούς κοιτούσαν με μοχθηρία.

«Αυτοί μας έλειπαν τώρα» έλεγαν και ξανάλεγαν.

Δεν πολυκατάλαβε ο κυρ Αναστάσης απ' αυτά που του είπε η Ντορούλα. Ούτε και τον ένοιαζε και πολύ, εδώ που τα λέμε. *Χέστηκα, εκείνο που με κόφτει είναι να την καταφέρω να την πάω σπίτι μου*. Σηκώθηκε η Ντορούλα να τον ευχαριστήσει και τότε ο λεγάμενος πρόσεξε τι κορίτσαρος ήταν.

«Κουκλάκι μου, μωρό μου» ψιθύρισε όλο γλύκα.

Δεν του φαινότανε, γύρω στα σαράντα πέντε ο λαδέμπορας, αλλά ψηλός με όμορφα μακριά κανιά και φαρδιούς ώμους. Μόνο η κοιλίτσα που φούσκωνε κάτω απ' το γιλέκο του πρόδι-